

TARBIYA 10

BAXT VA MUVAFFAQIYAT SIRLARI

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
10-sinf o'quvchilari uchun darslik

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi
nashrga tavsiya etgan

Toshkent - 2021

Tarbiya [Matn]: 10-sinf uchun darslik / N. Ismatova, Z. Zamonov, Z. Islomov, D. Rahimjonov, O. Maxmudov, D. Ro'ziyeva, S. Shermuxamedova, S. Akkulova, N. Xolmuxamedova, Z. Jabborova
Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021. – 128 b.

Mas'ul muharrir:

Dilshod Kenjayev – tarix fanlari nomzodi

Taqrizchilar:

- Vahob Qo'chqorov* - O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi professori, siyosiy fanlar doktori
- Sherzodxon Mahmudov* - O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Tarix instituti direktori o'rinbosari, tarix fanlari nomzodi, dotsent
- Otabek Bazarov* - Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi boshqarma boshlig'i, falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
- Liliya Gaynutdinova* - O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi direktori
- Humoyun Rashidov* - Xalq ta'limi vazirligi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
- Shoira Raupova* - "Ziyo-zukko umumta'lim maktabi" NTM o'qituvchisi
- Mohim Boboyeva* - Toshkent shahri Mirzo Ulug'bek tumani 222-maktab o'qituvchisi

Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
Din ishlari bo'yicha qo'mita va O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasining
tegishli xulosalari asosida nashrga tayyorlangan.

SHARTLI BELGILAR

Original maket va dizayn konsepsiyasi
Respublika ta'lim markazi tomonidan ishlandi.

Respublika maqsadli kitob jamg'armasi mablag'lari hisobidan chop etildi.

MUNDARIJA

I BOB. OILAVIY QADRIYATLAR

1-mavzu: Vatan yagona.....	6
2-3-mavzu: Oila - Vatan ichra Vatan	10
4-5-mavzu: Oila - baxt qo'rg'oni	17
6-7-mavzu: Oiladagi burch va mas'uliyat	23
8-mavzu: Baxt manzillari	31

II BOB. INSON VA JAMIYAT

9-mavzu: Mahalla - qadriyatlar beshigi	38
10-mavzu: Jamiyatning ma'naviy asoslari	44
11-12-mavzu: Din va madaniyat	50
13-14-mavzu: Dunyo dinlarida insonparvarlik g'oyalari	57
15-mavzu: Eng katta meros	63

III BOB. IJTIMOIIY TARMOQ: IMKONIYATLAR VA TAHDIDLAR

16-17-mavzu: Buzg'unchi g'oyalar	70
18-19-mavzu: Jaholatga qarshi ma'rifat	76
20-mavzu: Xavfsiz media ummoni	83
21-mavzu: Soxta xabarlar ortida nima bor?	87

IV BOB. MEHNATSEVARLIK, TADBIRKORLIK VA KASBIY KO'NIKMALAR

22-mavzu: Baxtli hayot poydevori	92
23-24-mavzu: Iste'mol va tadbirkorlik madaniyati	96
25-26-mavzu: Kasb tanlash sirlari	104
27-28-mavzu: O'rganishdan to'xtamang	111
29-30-mavzu: Iroda	119

QADRLI O'QUVCHI!

Bu olam aslida ma'rifat va uning o'zagini tashkil etuvchi tarbiya tufayli go'zal va rang-barang. Tarbiya ziyosi tufayli ko'ngillar ravshan, qalblar xotirjam, umrlar mazmundor. Chunki ilm kishining ko'rki bo'lsa, maqbul tarbiya uning odob kiyimi, zeb-u ziynati sanaladi. "Bola shirin, odobi undan shirin", deb bejiz aytishmagan ulug'larimiz.

Haqiqatan ham tarbiya inson tabiatiga xos fazilat. Go'zal tarbiya va unga mos chuqur bilim vositasida inson jamiyatda alohida hurmat-izzat, obro'e'tibor topadi. Ishonch va mavqega ega bo'lib, moddiy hamda ma'naviy boyliklar yaratib, kelgusi avlodga munosib meros qoldiradi.

Shoirlar sultoni Alisher Navoiy aytadilar: "Adab o'rgangil-u ilm hosil qil, Ahli ma'nog'a o'zni vosil qil". Ya'ni ilmni odob orqali o'rgan va ma'rifat ahliga olingan natijani go'zal axloq bilan namoyon qil.

Qo'lingizga yetib turgan navbatdagi "Tarbiya" darsligida ham aynan maqsadli va mazmunli umr kechirishning mohiyati haqidagi rukn va mavzular, ularni faollashtiruvchi savol va javoblar, ijodiy topshiriqlar keltirilgan. Shuningdek, munavvar fikrli insonlarning ma'rifatga limmo-lim mulohazalari bilan boyitilgan.

Muhimi, aksariyat vaziyat va misollar tengdoshlaringiz hayotidan olingan bo'lib, quyi sinflarda olgan ko'nikmalaringizni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Aziz o'quvchi!

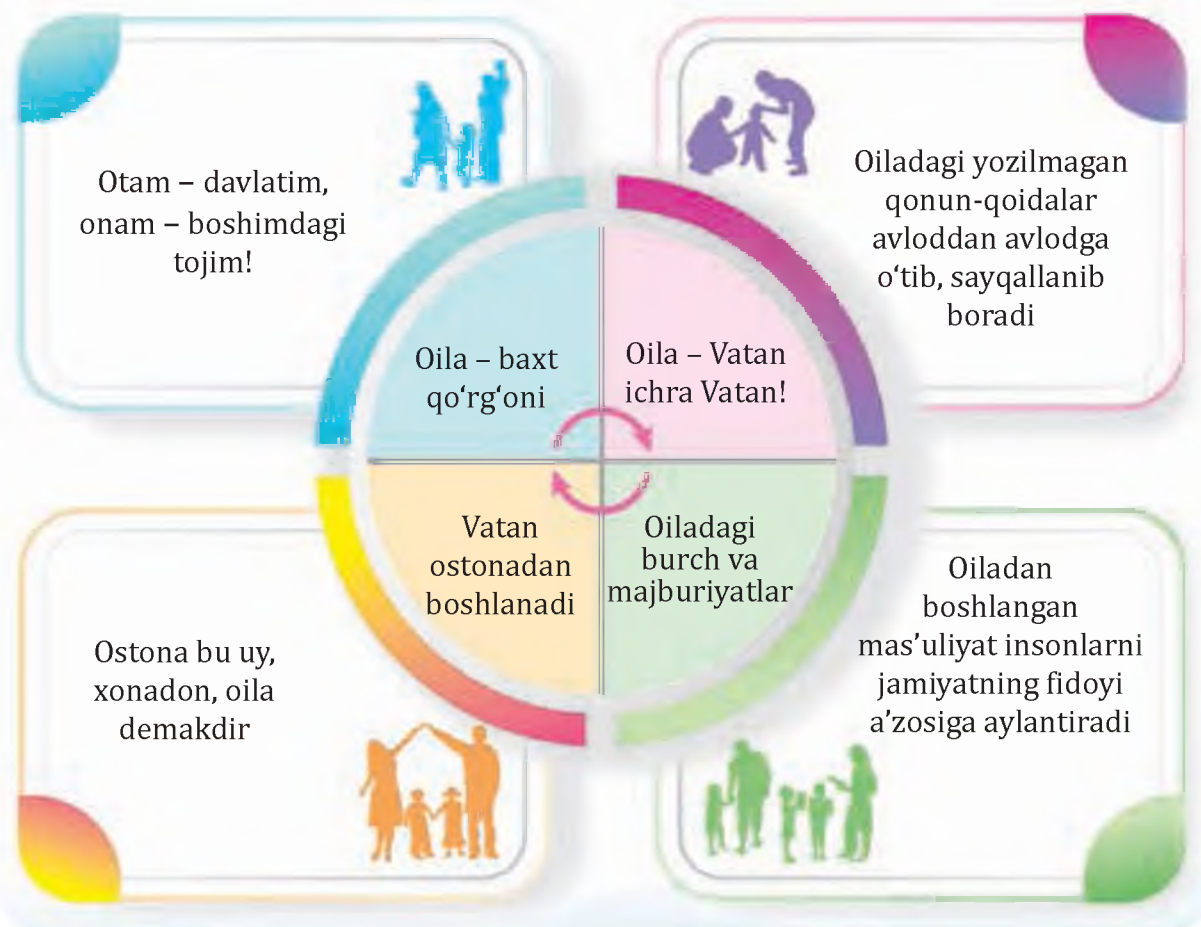
Ushbu kitob bugungi tezkor globallashuv jarayonlarida sizning ma'naviy barkamol bo'lib tarbiyalanishingizda, turli shakldagi tahdidlarga munosib kurashishingizda amaliy yordamchi, hayotiy qo'llanma bo'ladi, degan umiddamiz.

Mualliflar jamoasi

I BOB

OILAVIY QADRIYATLAR

1-MAVZU: VATAN YAGONA

Faollashtiruvchi savol va topshiriqlar

1. “Yagona”, “tanho” degan soʻzlarni ota-ona, aka-uka va opa-singillarga nisbatan ishlatganingizda qalbingizni qanday tuygʻular egallaydi?
2. Oilangizdagi tinchlik va oila aʼzolaringizning baxt-u saodatidan qanchalik manfaatdorsiz? Nima uchun? “Baxtli oilada baxtli farzandlar voyaga yetadi va jamiyat ravnaq topadi” degan fikrga qoʻshilasizmi?
3. Onangiz uchun biror-bir yaxshilik qilsangiz, minnat qilasizmi? Ona-Vatan uchun-chi? Misol keltiring. Nima uchun Ona va Vatan soʻzlari birgalikda ishlatiladi?
4. “Vatan yagona” degan fikrni avvalgi bergan javoblaringiz asosida izohlashga harakat qiling.
5. Nima uchun Oʻzbekiston “jannatmakon diyori” deb ataladi? Misollar yordamida fikringizni asoslab bering.

Mulohaza uchun

SULOLALAR RAVNAQI

Xalqimizda “Vatan ostonadan boshlanadi” degan naql bor. Ostona bu – uy, xonadon, oila demak. Maʼlum bir oila avlodi sulola hisoblanadi. El-yurt manfaati yoʻlida xizmat qilib, sulola aʼzolari xalq orasida obroʻ-eʼtibor topadi. Bu yoʻl qolganlar uchun ibrat sanaladi.

Har qanday sulola oʻz-oʻzidan yuqori mavqega ega boʻla olmaydi. Buning uchun el-yurt orasida obroʻ topgan sulola vakili oʻzining ibratli hayot yoʻli va ezgu amali bilan taniladi, uning izidan kelayotgan avlodlar esa bu anʼanani mazmunan boyitadi. Sulola obroʻsini saqlab, oilaviy anʼanalarga sodiq boʻlgan zurriyotlarni voyaga yetkazish muhimdir...

Ijodiy faoliyat

1. Mulohaza uchun berilgan matndan kelib chiqib “Vatan”, “oil”, “sulola” tushunchalariga shaxsiy taʼrifingizni berishga harakat qiling.
2. Hech oʻylab koʻrganmisiz, nega keksalar koʻpincha: “Kimning farzandisiz? Ota-onangiz kim? Shajarangizni, katta bobolaringizni bilasizmi?”– deb soʻrashadi.
3. Jamiyat ravnaqiga hissa qoʻshgan qaysi sulolalarni bilasiz? Fikringizni asoslang.

Ma'naviyat xazinasidan

Vatan bor ekan, inson hech qachon o'zini yolg'iz his etmaydi, Vatan mehri va uning tafti ona mehridek issiq va tuganmasdir.

Ijodiy faoliyat

1. "Ma'naviyat xazinasini" ruknida berilgan Vatan mehri haqidagi fikrni boyitib.
2. *Ona, oila, Vatan* so'zlari qo'llanilgan hikmatlarni eslashga harakat qiling. Ularning qanchasi yodingizda qolgan? Bu hikmatlarni siz nima uchun eslab qolganingizni tushuntiring.
3. Quyidagi rasmlar asosida "Oila – Vatan ichra Vatan", degan hikmatni izohlang.
4. Rasmlar asosida *vatanparvarlik, mas'uliyat, burch* so'zlariga ta'rif bering.

I bob. Oilaviy qadriyatlar

Tarixga nazar

Mardlik va shijoat tarixi

Bosqinchilar Xorazmga hujum boshlaganida Najmiddin Kubro shogirdlarini to'plab, shunday deydi: *"Mashriqdan kelgan bu balo Mashriq-u Mag'ribni yakson etadi, yondirib, kul qiladi. Sizlar yurtigingizga boring, joningizni asrash payida bo'ling"*.

Ular ustozlarini o'zlari bilan ketishga ko'ndirmoqchi bo'lishadi. Bunga javoban shayx Najmiddin Kubro: *"Men shu yerda qolaman. Yo Vatan, yo sharofatli o'lim!"* – deydi.

Mo'g'ul askarlari Gurganjga kirganda shayx shogirdlari bilan jangga shaylanadi. U xirqasining ustidan belbog' bog'lab, qo'ynini tosh bilan to'ldiradi, qo'lga nayza olib, dushman qarshisiga chiqadi.

Dushmanga qarab tosh otadi, bir nechtasini nayza bilan urib yiqitadi. Ammo kamon o'qi kelib ko'kragiga sanchildi.

Alisher Navoiyning yozishicha, yetmish besh yashar mo'ysafid – qalblarni nurlantirgan Shayxi Kabir holdan toyib, kuchi ketayotganini sezsa ham, jangni to'xtatmaydi. So'nggi nafasida dushman bayrog'ini g'azab bilan mahkam g'ijimlab oladi.

Aytishlaricha, vafotidan keyin o'nta odam uning mahkam qisilgan panjalari orasidan bayroqni zo'rg'a ajratib olgan. Najmiddin Kubroning bu qahramonligi, jasorati dushmanni ham hayratga solgan. Bu jasorat avlodlarga ibrat bo'ldi.

Ijodiy faoliyat

Barchamizga yaxshi ma'lumki, vatanparvarlik har bir davlat hayotining ma'naviy asosi hisoblanadi va jamiyatni har tomonlama rivojlantirish borasida eng muhim safarbar etuvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi.

Shavkat Mirziyoyev

1. Yuqorida berilgan fikrning "Mardlik va shijoat tarixi" nomli matn bilan qanday bog'liqligi bor?
2. Jamiyat ravnaq topishi uchun uning "ma'naviy asosi" mustahkam bo'lishi kerak, deganda nimani tushundingiz?

Tarixga nazar

Bunday tuyg'uni ta'riflash qiyin

2016-yil avgust. Oilamiz bilan Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida o'tayotgan XXXI yozgi Olimpiya o'yinlarini kuzatamiz. Vazni 64 kilogramm bo'lgan yurtdoshimiz Fazliddin G'oibnazarov ozarbayjonlik Lorenzo Kollazo Sotomayor bilan boks tushmoqda. Fazliddinning bo'yi raqibidan ko'ra ancha pastroq ekanligi barchamizni xavotirga solardi. Mana, so'nggi raund ham tugadi. G'olib e'lon qilindi. Fazliddin shohsupaning eng yuqori pog'onasiga ko'tarildi. Hammamiz xursand, oilamizdagi barchaning nigohi teleekranga qaratilgan. Mamlakatimiz madhiyasi ijro etilmoqda. Shu vaqt 2-sinfda o'qiydigan ukam Muhammadamin shasht bilan o'rnidan turib, hammamizga e'tiroz bildirdi:

– Nimaga butun dunyo bizning madhiyamizni ijro etayotganida sizlar choy ichib, televizorga qarab o'tiribsizlar, turinglar, – deb televizor ovozi yanada balandroq qilib qo'ydi.

Barchamiz o'rnimizdan turdik, qo'limizni ko'ksimizga qo'yib, madhiya ijro etdik. Madhiya tugagach, hammamizning ko'zimizga yosh qalqidi... Ko'zlarimda yosh halqalanib, lablarim: "Olamni mahliyo aylagan diyor", deya pichirlar, qalbimni iftixor egallagan edi. Bunday tuyg'uni ta'riflash qiyin.

Iroda Obidova, 2017-yilda o'tkazilgan

"O'zbekistonning eng yangi tarixi bo'yicha esselar tanlovi" g'olibi

Darsdan ijobiy saboq chiqarib

1. QR kodda berilgan lavhani diqqat bilan tomosha qiling. Mamlakatimiz madhiyasini eshitganingizda qalbingizdan nimalar o'tadi? Muhammadaminning o'rnida siz nima qilgan bo'lardingiz? Uning talabini qo'llaringiz? Nima uchun?

2. Yurtimizga tashqaridan qanday tajovuzlar xavf solishi mumkin?

3. Vatan taraqqiyotida oilaning tinchligi, osoyishtaligining ahamiyati qanday? Fikringizni asoslang.

4. Guruhlarga bo'linib "Vatan ostonadan boshlanadi" mavzusida loyiha ishi tayyorlang. Loyihani "O'zbekiston haqida tarixiy asarlar", "O'zbekiston geografiyasi", "O'zbekistonning qadimiy shaharlari", "O'zbekiston haqida filmlar", "O'zbekiston Qahramonlari" kabi ruknlarda tayyorlang va taqdimot qiling.

2-3-MAVZU: OILA – VATAN ICHRA VATAN

Faollashtiruvchi savol va topshiriqlar

1. Baxtiyor oilani qanday tasavvur qilasiz? Baxtiyor oilani kimlar yaratadi?
2. Baxtiyor oila qanday mezonlarga asoslanadi?
3. “Oila – mehr-oqibat maskani” degan tushunchaga ta’rif bering.
4. Baxtiyor oila shakllanishida milliy an’analarining qanday o’rni bor?

Mulohaza uchun

Har bir millatning saodati va izzati, albatta, shu xalqning ichki intizomi va totuvligiga bog’liq... Qayerda oila munosabati kuchli intizomga tayansa, mamlakat va millat ham shuncha kuchli va muazzam bo’ladi.

Oila va farzand masalasi erkak yo ayolning xususiy masalasi emas. Farzand na faqat ota-ona hayotining davomi, balki ayni paytda millatning ham iqtidori, obro’ va e’tiborini belgilaydigan zanjir halqasidir. Millat esa Vatan, mamlakatning yuragi.

Abdurauf Fitrat, “Oila yoki oila boshqarish tartiblari”

1. Ma’rifatparvar Abdurauf Fitrat “ichki intizomi va totuvligi” deganda nima-ni nazarda tutgan?
2. Oiladagi iqtidor va mas’uliyatning mamlakat obro’ va taraqqiyotidagi o’rni haqida o’z fikringizni bildiring.

Tarixga nazar

Temuriy shahzodalarning tarbiyasi asosan ularning momolari zimmasida bo’lgan. Xususan, Saroymulxonim Shohruh Mirzo, Muhammad Sulton, Xalil Sulton, Mirzo Ulug’beklar tarbiyasi bilan shug’ullangan.

Ijodiy faoliyat

1. Bobo va buvilarning inson ma’naviyati, dunyoqarashi, tasavvur va e’tiqodi shakllanishida qanday o’rni bor?
2. “Oilada yozilmagan qonun-qoidalar asrlar davomida avloddan avlodga o’tib, sayqal topib boraveradi” degan fikrni siz qanday izohlaysiz?
3. Sizning oilangizda qanday an’analar bor?

Mulohaza uchun

“Ovqatni suzaveraymi?”

1-voqea:

“Ovqatni suzaveraymi?” – oshxonadan Dilbar kelinoyining ovozi keldi. “Onajon, bobom hali dasturxonga kelmadilar”, – deb javob berdi Murodjon. Dasturxon atrofida barcha jam bo'ldi va osh suzildi. Murodjonning bobosi: “Qani, olinglar, mana men boshladim...” – dedi.

Ijodiy faoliyat

Bu hikoyadagi vaziyat sizga tanishmi? Yuqoridagi vaziyatni oilaviy an'ana deyish mumkinmi? Bunday holatlar inson ma'naviyatining shakllanishiga qanday ta'sir ko'rsatadi? Har birimizning hayotda o'z ijtimoiy vazifalarimiz bor. Ota-ona va farzandlarning ijtimoiy vazifalari nimalardan iborat? Fikrlaringizni asoslash uchun yana qanday vaziyatlarni misol qila olasiz?

Mulohaza uchun

“Bunday ishlar telefonda emas, uyda hal etiladi!”

2-voqea:

Nodir universitetning 2-bosqich talabasi. Kursdoshlari Samarqand va Buxoro shaharlariga sayohatga chiqmoqchi bo'lishdi. Boradiganlar ro'yxati tuzildi.

– Nodir, sen nimaga bormaysan? Ro'yxatda yo'qsan? – deb so'radi kursdoshlari.

Nodir:

– Men uydagilardan ruxsat so'ray. Ularning shanba-yakshanbaga rejalari qanday ekanini bilmayman. Javobimni ertaga aytaman, – dedi.

– Voybo'! Telefonda so'rab qo'ya qol! – deb noroz bo'ldi o'rtoqlar.

– Bunday ishlar telefonda emas, uyda hal etiladi! – dedi Nodir.

Ijodiy faoliyat

1. Hikoya nima uchun “**Bunday ishlar telefonda emas, uyda hal etiladi!**” deb nomlangan? Nodirning o'rnida siz nima qilgan bo'lardingiz?

2. Do'stlaringiz sizga shu kabi taklif bildirganida “Men uydagilardan ruxsat so'ray. Ularning bu kunga rejalari qanday ekan, keyin javobini aytaman”, deb javob berganmisiz? Bunday javob berishingizning ortida qanday an'analar turadi? 4 ta fakt keltiring.

vab-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com vab-sayti orqali o'zingiz uchun kerakli ma'lumotlarni yuklab oling.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga telegram orqali bog'lanishingiz yoki nza456, nza445 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi.

10-sinf tarbiya darsligini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To'lov uchun: HUMO 9860230104973329

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To'liq holda olganingizdan so'ng:
Faqat o'zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.
Internet orqali vab-saytlarga joylamang.

Kanal va gruppalariga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.

Bizni hizmatdan foydalanib qulay imkoniyatga ega bo'ling!

Bizda maktablar uchun quydagi hujjatlar mavjud

- 1. 1-11-Sinflar uchun sinf soati ish reja va konspektlari**
- 2. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan to'garak hujjatlari**
- 3. Sinf rahbar hujjatlari**
- 4. Metodbirlashma hujjatlari**
- 5. Ustama hujjatlari**
- 6. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan konspektlar**
- 7. 1-11-Sinflar uchun Ish rejalar (Taqvim mavzu rejalar)**
- 8. Darsliklarning elektron varianti**
- 9. Maktab ish hujjatlari**
- 10. Direktor ish hujjatlari**
- 11. MMIBDO' ish hujjatlari**
- 12. O'IBDO' ish hujjatlari**
- 13. Psixolog hujjatlari**
- 14. Xotin-qizlar qo'mitasi ish hujjatlari**
- 15. Kutubxona mudirasi ish hujjatlari**
- 16. Besh tashabbus hujjatlari**
- 17. Ochiq dars ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar**